

ВАЛЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті наведені результати дослідження валеологічної культури вчителя. Охарактеризовано її компоненти. Наведені критерії оцінювання рівнів підготовки майбутніх вчителів до валеологічного виховання учнів.

Ключові слова: валеологічне виховання, валеологічна культура, валеологізація освітнього середовища.

Актуальність. У Національній програмі "Фізичне виховання-здоров'я нації", державній програмі "Діти України" турбота про здоров'я молоді, виховання в неї культури здорового способу життя визначено одним із пріоритетних напрямів освіти [3, 5, 6, 7].

За останнє десятиріччя важливе місце в роботах, присвячених проблемі здоров'я в закладах освіти, посідають питання формування здорового способу життя майбутніх учителів, підготовки їх до пропаганди серед учнів життєвої позиції, орієнтиром якої є збереження власного здоров'я дітей [1, 4]. Проте, незважаючи на результати досліджень багатьох педагогів, фізіологів та психологів констатують, що під впливом саме тих факторів, які ґрунтуються на організації сучасного шкільного життя, уповільнюється загальнофізичний розвиток дітей, суттєво погіршується їхнє здоров'я. Виокремлюється т.з. "шкільний фактор", системний та довгостроковий, негативний вплив якого на здоров'я дитини неухильно зростає [2]. У цьому контексті проблема підготовки педагогів високопрофесійного рівня набуває актуальності. Педагог має навчитися не порушувати, а підтримувати здоров'я дитини, реалізувати власну педагогічну діяльність у контексті норм валеологічної культури. Сучасному вчителю необхідно забезпечити валеологічне виховання учнів на високому рівні на основі оригінальних здоров'язбережувальних технологій, використовуючи при цьому відповідні форми організації навчально-виховного процесу і навчальної діяльності учнів.

Мета чинного дослідження полягала в тому, щоб виявити, обґрунтувати та експериментально апробувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до валеологічного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Згідно з метою були визначені **об'єкт дослідження** – професійно-педагогічна діяльність майбутніх учителів та предмет дослідження – зміст і методика підготовки майбутніх учителів до валеологічного виховання учнів у закладах освіти.

Поставлені наступні **задачі**: охарактеризувати стан підготовки вчителів до валеологічного виховання учнів; розкрити сутність валеологічної культури вчителя; обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до валеологічного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів та провести апробацію їх ефективності.

Для вирішення виокремлених нами задач, були задіяні методи теоретичного рівня (аналіз літературних джерел, нормативних документів та досвіду роботи ВНЗ з валеологічної освіти майбутніх учителів); емпіричного рівня (анкетування, спостереження, тестування). З метою виявлення ефективності досліджуваних педагогічних умов у підготовці майбутніх фахівців до валеологічного виховання учнів використовувалися методи аналізу результатів діяльності обстежуваних, діагностувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту, тестування. Для подальшого кількісного і якісного аналізу, матеріали експериментального дослідження піддавались обробці математичними методами.

Експериментальною базою дослідження виступив Інститут фізичної культури та реабілітації Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Усього у формувальному експерименті брало участь 76 студентів. На констатувальному етапі експерименту брали участь учителі загальноосвітніх шкіл №26 та №81. Загальна кількість обстежуваних учителів склала 28 осіб.

Результати дослідження та їх обговорення. Отримані результати дослідження дозволили обґрунтовано визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до валеологічного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів (критичне осмислення студентами власного досвіду ставлення до здоров'я як цінності і складової валеологічної культури особистості; набуття досвіду регулювання й управління станом особистого здоров'я засобами фізичної культури в умовах повсякденної та навчальної діяльності; моделювання спеціальних навчальних ситуацій, що вимагають усвідомлення засобів і практичних прийомів валеологічного виховання учнів на уроках у процесі навчальної діяльності).

Як результат, було виявлено позитивний вплив підготовки майбутніх учителів до валеологічного виховання учнів за визначеними педагогічними умовами: формування мотивів здорового способу життя, спрямованість на практичні заходи щодо збереження і зміцнення здоров'я учнів, активну пропаганду здорового способу життя і цінностей здоров'я. Науково обґрунтовано сутність валеологічної культури вчителя, як показника підготовки до валеологічного виховання учнів, охарактеризовано її складові показники та критерії оцінювання (обізнаність, навченість, спрямованість) рівнів підготовки майбутніх вчителів до валеологічного виховання учнів. Уточнено сутність та зміст таких категорій, як "валеологічне виховання", "валеологічна культура вчителя", "валеологізація освітнього середовища". Подальшого розвитку набули положення теорії та практики валеологічного виховання особистості та підготовки вчителів до валеологізації професійної педагогічної діяльності.

Валеологізацію освітнього середовища можна пов'язати з наявністю в загальноосвітніх навчальних закладах наступних заходів: валеологічно обґрунтованого розкладу навчальних занять; валеологічно і педагогічно доцільно організованої навчальної діяльності учнів; здоров'язбережувальних форм і методів навчання; дотримання санітарно-гігієнічних норм не тільки в навчальних приміщеннях, але й у забезпеченні рухової та розумової діяльності учнів; позитивної психологічної атмосфери в процесі навчання, спілкування і взаємодії вчителя й учнів; валеологічної грамотності учнів, яка передбачає не тільки знання про способи збереження здоров'я, але й дотримання здоров'язбережувального поведіння та способу життя; ціннісного ставлення учнів як до власного здоров'я, так і до здоров'я інших.

Важливо зазначити, що ефективність валеологічного виховання учнів визначається не лише професійною компетентністю вчителів, але й їхнім фізичним і психологічним благополуччям, особливостями ставлення до власного здоров'я і здоров'я учнів. Неповторна індивідуальність учителя як носія певної валеологічної культури і суб'єкта міжособистісних відносин є головним взірцем і джерелом здоров'я учнів у навчально-виховному процесі.

Отже, валеологічне виховання учнів об'єктивно вимагає наявності у вчителя валеологічної культури. У своєму загальному змісті валеологічна культура є складовою загальної культури людства, яка містить у собі об'єктивні результати практичної діяльності людей, знання та норми щодо збереження і зміцнення власного здоров'я людини і суспільства, суб'єктивні людські сили і здібності, що реалізуються в діяльності, спрямованій на забезпечення здорового способу життя кожної особистості. Валеологічна культура особистості - це інтегральне утворення, певний спосіб діяльності і поведінки людини, що виявляється в здоровому способі життя і визначає дбайливе ставлення до власного здоров'я і до здоров'я інших.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці програми та методики підготовки майбутніх учителів до валеологічного виховання в процесі використання оздоровчих програм, проблемних завдань та спеціальних навчальних ситуацій, які забезпечують усвідомлення валеологічних норм в організації навчальної діяльності і набуття досвіду практичного уживання в процесі професійно-педагогічної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах.

Зауважимо, що таке поняття, як "валеологічна культура особистості" може бути конкретизовано за своїм змістом у контексті будь-якої професії (економіст, лікар, юрист тощо). У всіх випадках вона виявляється особистістю через валеологічну свідомість, здоров'язбережувальну поведінку і здоров'язбережувальну діяльність.

Складовими валеологічної культури, що характеризує якість підготовки вчителів до валеологічного виховання учнів, є: імперативно-когнітивний компонент (ІКК), який утворюється з системи валеологічних знань та знань про норми їх застосування в межах взаємодії учасників навчально-виховного процесу та виявляється в таких показниках, як – то: обізнаність зі здоров'ям, чинниками та діями людини, що на нього впливають; обізнаність із чинниками, які впливають на стан здоров'я учнів у навчальній діяльності (психофізіологічні знання з організації навчального процесу); обізнаність зі шляхами і засобами валеологізації освітнього середовища і навчального процесу; операційно-діяльнісний компонент (ОДК), що передбачає систему дій, спрямованих на збереження власного здоров'я і здоров'я учнів, валеологічну поведінку вчителя, навички відтворення здоров'язбережувального педагогічного процесу та характеризується такими показниками: уміння стежити за своїм власним здоров'ям; ведення здорового способу життя; уміння проектувати навчально-виховний процес відповідно до норм валеології, використовуючи контролюючі чинники, що впливають на стан здоров'я учнів; ціннісно-орієнтаційний компонент (ЦОК), як система моральних орієнтирів, настанов і мотивів, що визначають спрямованість дій педагога на відтворення здоров'язбережувального освітнього середовища, його показниками є: гуманістична спрямованість діяльності та поведінки; ставлення до здоров'я як цінності; відтворення здоров'язбереження як життєвої моральної норми.

Педагогічними умовами ефективної підготовки майбутніх вчителів до валеологічного виховання учнів у дослідженні визначено: критичне осмислення студентами власного досвіду ставлення до здоров'я як цінності і складової валеологічної культури особистості; набуття досвіду регулювання і управління станом особистого здоров'я засобами фізичної культури в умовах повсякденної та навчальної діяльності; моделювання спеціальних навчальних ситуацій, що вимагають усвідомлення засобів і практичних прийомів валеологічного виховання учнів на уроках у процесі навчальної діяльності.

Щодо експериментального дослідження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до валеологічного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів, то нами оцінювався стан підготовки вчителів, які працюють сьогодні в загальноосвітніх навчальних закладах до валеологічного виховання учнів. Основний параметр, який контролювався в експерименті, складала валеологічна культура як показник підготовки до валеологічного виховання учнів, що визначалася за ІКК, ОДК та ЦОК. Оцінювання рівнів підготовки вчителів-практиків і студентів, які брали участь в експерименті, здійснювалася за трьома критеріями: обізнаність, як вимір ступеня володіння знаннями про здоров'я, здоров'язбереження; навченість, як вимір ступеня практичної спроможності реалізації наявних знань в організації навчального процесу; спрямованість, як вимір ступеня потреби і здатності до валеологічного виховання учнів.

За одержаними результатами було виявлено, що найбільша кількість учителів, які працюють у загальноосвітніх навчальних закладах, мають низький рівень підготовки до валеологічного виховання учнів – 56%; середній рівень підготовки виявило 38,67% обстежених. Лише 5,33% вчителів виявило високий рівень підготовки до валеологічного виховання учнів.

Результати прикінцевого етапу засвідчили, що високого рівня підготовки до валеологічного виховання учнів досягли 28,41% майбутніх учителів. Середній рівень виявили 54,54%, низький рівень засвідчили 17,05% студентів.

Перспективою подальшого дослідження є вивчення суб'єктивних чинників, що впливають на ефективність підготовки вчителя до валеологічного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів і зокрема, на формування його валеологічної культури й підготовки до розробки і впровадження сучасних педагогічних технологій валеологічного виховання і валеологічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Безруких М.М.* Школьные факторы риска и здоровье детей / М.М. Безруких // Педагогика толерантности. – 2009. – №31. – С. 87-94.
2. *Демин М.В.* Природа деятельности / Демин М.В. – М.: Изд-во МГУ, 2005. – 168 с.
3. Державна національна програма "Освіта" Україна ХХІ століття". – К.: Райдуга, 2008. – 26 с.
4. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України. – К.: Райдуга, 1996. – С.19-27.
5. Закон України "Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР "Про освіту" (Закон України "Про освіту"). – К.: Генеза, 1996. – 36 с.
6. Закон України "Про загальну середню освіту" // Урядовий кур'єр. – 1999. – № 125-126. – С.5-8.
7. Закон України "Про охорону дитинства" // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 23. – С.1-6.

Подано до редакції 16.07.12
